

OBITELJSKI I STATUSNI SUDSKI POSTUPCI ZA VRIJEME PANDEMIJE BOLESTI COVID-19 – HRVATSKA PERSPEKTIVA

Sažetak: Pandemija bolesti COVID-19, kao i potres koji je ostavio i ostavlja traga u dijelovima Republike Hrvatske, utječu na rješavanje obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, ostvarenje načela žurnosti te zaštitu dobrobiti djece i osoba s invaliditetom. Ta su događanja općenito otvorila raspravu o prednostima elektronifikacije i elektroničkog vođenja sudskih postupaka, odnosno o nedostacima tih aspekata u hrvatskom pravosuđu u rješavanju ovih, naročito žurnih postupaka. Također, naglašena je i potreba za hitnim uređenjem odnosa između roditelja i djeteta na području ostvarivanja pojedinih sadržaja roditeljske skrbi i osobnih odnosa djeteta s roditeljem, uz poštivanje jamstava postupovnih prava članova obitelji.

U radu se analiziraju i raspravljaju određena pitanja uz žurno rješavanje obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, njihovu elektronifikaciju te zaštitu dobrobiti djece i osoba s invaliditetom za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, uzimajući u obzir i neka poredbenopravna rješenja.

Ključne riječi: obiteljski postupci, načelo žurnosti, elektronifikacija postupka, COVID-19.

1. Uvod

U rješavanju obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, posebice onih o pojedinim pitanjima ostvarivanja roditeljske skrbi i osobnih odnosa s djetetom te o poslovnoj sposobnosti i važnijim odlukama o zdravlju odraslih osoba s invaliditetom, potrebno je ostvariti načelo žurnosti, uz zaštitu dobrobiti djece i osoba s invaliditetom.¹ Tomu treba pridodati i zahtjeve da se putem odgovarajućih postupovnih prilagodbi omogući sudjelovanje djece i (odraslih) osoba s invaliditetom u tim postupcima.²

1 Za elemente i temeljna načela pravosuđa prilagođenog djeci, v. Council of Europe, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly Justice*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2011., <https://rm.coe.int/16804b2cf3> (22. 03. 2021.); o načelu žurnosti postupaka koji se odnose na djecu, str. 28-29.

2 O čl. 12. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta kao jednom od četiri temeljnih načela Konvencije, v. u Peleg, N., *International Children's Rights Law: General Principles*, u: Kilkelly, U.; Liefwaard, T. (ur.), *International Human Rights of Children*, Springer, Singapore, 2019., str. 148-153. V. i Committee on the Rights of the Child, *General comment No. 12 (2009). The right of the child to be heard*, 2009., <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx> (22. 03. 2021.). Općenito o standardima na području sudjelovanja djece u sudskim postupcima i pojedinim istraživanjima, v. Daly, A.; Rap, S., *Children's Participation in the Justice System*, u: Kilkelly, U.; Liefwaard, T. (ur.), *International Human Rights of Children*, Springer, Singapore, 2019., str. 309-315. Posebno o pravima djece s invaliditetom, v. i Chilemba, E. M., *International Law on the Rights of Children with Disabilities*, u: Kilkelly, U.; Liefwaard, T. (ur.), *International Human Rights of Children*, Springer, Singapore, 2019., str. 369-375. O poslovnoj sposobnosti i zahtjevu postupovnih prilagodi radi omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom u postupku, v. Committee on the Rights of Persons with Disabilities, *General comment No. 1 (2014). Article 12: Equal recognition before the law*, 2014.,

Promatrajući načelnu žurnost obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, povezano s ostvarenjem postupovnih prava djece i osoba s invaliditetom, značajni su pomaci postignuti na normativnoj razini donošenjem hrvatskog Obiteljskog zakona iz 2015. godine.³

Hrvatski je zakonodavac načelnu žurnost u rješavanju obiteljskopравnih stvari u vezi s djetetom propisao među načelima na kojim se temelji ObZ 2015.⁴ Uz to, ObZ 2015 i među općim odredbama koje se primjenjuju u svim sudskim (parničnim, izvanparničnim, ovršnim i asekuracijskim) postupcima u skladu s tim Zakonom (čl. 345. ObZ 2015), propisuje načelo žurnosti postupaka u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta.⁵ Međutim, u Zakonu iz 2015. godine nije se stalo samo na načelnoj proklamaciji žurnosti postupaka u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta, već i pojedinim odredbama operacionalizirano je ostvarenje tog temeljnog načela. Tako su u ObZ-u 2015 određeni rokovi u kojima se mora održati prvo ročište u sudskom postupku, odnosno donijeti i otpremiti odluka o osobnim pravima djeteta ako se ona donosi bez održavanja ročišta, kao i drugostupanjska odluka u povodu žalbe, propisani razlozi i posljedice prekoračenja rokova te prepoznati određeni sudski postupci u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta kao osobito žurni. Ostvarenju načela žurnosti u zaštiti osobnih prava djeteta na području postupaka o roditeljskoj skrbi, njezinu ostvarivanju i ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom, trebale bi pridonijeti i pojedine odredbe ObZ-a 2015 o osiguranju provizornim uređenjem odnosa između roditelja i djece privremenim mjerama, koji je pravozaštitni put izrijeком prepoznat tim Zakonom.⁶

Uz sudske postupke u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta, ObZ 2015 sadrži i odredbe kojima se određuje žurnost postupka koji se odnosi na određena važnija pitanja zdravlja osoba s invaliditetom koje su pod skrbništvom. Žurnost postupka radi donošenja rješenja o zdravlju štíćenika bi se trebala postići propisivanjem roka za donošenje i otpremanje prvostupanjske odluke, posebnog, kraćeg roka za podnošenje žalbe u odnosu na opću odredbu ObZ-a 2015 o roku za žalbu protiv rješenja u izvanparničnom postupku, roka za donošenje i otpremanje drugostupanjske odluke, mogućnosti da djelotvornost rješenja o zdravlju štíćenika nastupa prije njegove pravomoćnosti te isključenjem izvanrednih pravnih lijekova i drugih pravnih sredstva protiv pravomoćnog rješenja kojim se prihvaća prijedlog za donošenje rješenja o zdravlju štíćenika.⁷

Ubrzanju obiteljskih i statusnih sudskih postupaka trebala bi pridonijeti i pojedina rješenja ObZ-a 2015 koja predstavljaju temelj elektroničke komunikacije sudova i drugih javnih tijela, uključujući i centar za socijalnu skrb.⁸ Također, ObZ-om 2015 je propisana i odgovarajuća primjena odredbi Zakona o parničnom

<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/GC.aspx> (22. 03. 2021.).

3 Obiteljski zakon Republike Hrvatske iz 2015. godine, Narodne novine RH, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020 – v. čl. 35. Zakona o Centru za posebno skrbništvo (u daljnjem tekstu: ObZ 2015; Zakon (iz 2015.)).

4 V. čl. 10. ObZ-a 2015.

5 V. čl. 347. ObZ-a 2015.

6 V. čl. 529. i čl. 536. ObZ-a 2015.

7 V. čl. 504. st. 2. i čl. 508. ObZ-a 2015.

8 V. čl. 365. st. 1. ObZ-a 2015.

postupku⁹ na ona pitanja koja njime nisu uređena (čl. 346. ObZ 2015). U hrvatskom ZPP-u posljednjim izmjenama i dopunama iz 2019. godine¹⁰ učinjene su određene značajnije intervencije u cilju elektrifikacije sudskog postupka, propisivanjem osnova za elektroničku komunikaciju općenito, u svim parničnim postupcima.¹¹ 2019. godine donesen je i Pravilnik o elektroničkoj komunikaciji¹² koji propisuje pretpostavke za podnošenje podnesaka u elektroničkom obliku pred sudovima, dostavu u elektroničkom obliku, oblike zapisa podnesaka u elektroničkom obliku (formate) te organizaciju i djelovanje informacijskog sustava (čl. 1. PEK). Značajna novina ZIDZPP-a 2019 na području elektroničkog vođenja postupaka je propisivanje mogućnosti održavanja ročišta na daljinu ili izvođenje pojedinog dokaza korištenjem odgovarajućih audiovizualnih uređaja u redovnom postupku.¹³

Namjera donošenja ObZ-a 2015 bila je (i) u jasnom propisivanju položaja i postupovnih prava djeteta i odraslih osoba s invaliditetom u postupcima u kojima se odlučuje o njihovim pravima i interesima.¹⁴ U odnosu na ostvarivanje prava djeteta na izražavanje mišljenja, u provedbi Zakona donesen je Pravilnik o načinu pribavljanja mišljenja djeteta,¹⁵ koji na normativnoj razini također prepoznaje pojedine aspekte elektrifikacije postupka, mogućnost korištenja videoveze.

Pandemija bolesti COVID-19, kao i potres koji je ostavio i ostavlja traga u dijelovima Republike Hrvatske, utječu na rješavanje obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, ostvarenje načela žurnosti te zaštite dobrobiti djece i osoba s invaliditetom. Među ostalim, ta su događanja stavila pod povećalo pitanja praktične dimenzije novopropisanih instrumenata i njihove primjene u praksi.

U radu se analiziraju i raspravljaju pojedini aspekti žurnog rješavanja obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, njihove elektrifikacije te zaštite dobrobiti djece i osoba s invaliditetom (v. *infra ad 2.*). Potom slijedi dio o rješavanju obiteljskih i statusnih stvari za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, u kojem se uzimaju u obzir i neka poredbenopravna rješenja (v. *infra ad 3.*). U zaključnom dijelu rada, sadržana je sumarna sinteza glavnih rezultata istraživanja (v. *infra ad 4.*).

9 Zakon o parničnom postupku Republike Hrvatske, Službeni list SFRJ, br. 4/1977 – 35/1991; Narodne novine RH, br. 26/1991, 53/1991, 91/1992, 112/1999, 88/2001 – v. čl. 50. Zakona o arbitraži, 117/2003, 88/2005 – v. čl. 129. Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, 2/2007, 84/2008, 96/2008 – v. odluku USRH od 20. prosinca 2006. i 9. srpnja 2008., 123/2008 – ispravak, 57/2011, 148/2011 – pročišćeni tekst, 25/2013, 89/2014 – v. odluku USRH od 11. srpnja 2014., 70/2019 (u daljnjem tekstu: ZPP).

10 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske iz 2019. godine, Narodne novine RH, br. 70/2019 (u daljnjem tekstu: ZIDZPP 2019).

11 V. čl. 11., čl. 17. i čl. 25. ZIDZPP-a 2019.

12 Pravilnik o elektroničkoj komunikaciji Republike Hrvatske iz 2019. godine (NN RH, 5/2020) (u daljnjem tekstu: PEK).

13 V. čl. 12. ZIDZPP-a 2019.

14 O glavnim obilježjima hrvatske reforme obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, v. u Uzelac, A., *Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka – glavni pravci reforme obiteljskih parničnih postupaka u trećem Obiteljskom zakonu*, u: Barbić, J. (ur.), *Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., str. 29-30.

15 Pravilnik o načinu pribavljanja mišljenja djeteta Republike Hrvatske iz 2015. godine, Narodne novine RH, br. 123/2015 (u daljnjem tekstu: PMD).

2. Ostvarenje načela žurnosti te dobrobiti djece i osoba s invaliditetom u postupku – općenito o normativnom okviru

2.1. Načelo žurnosti u rješavanju obiteljskih i statusnih stvari

ObZ-om 2015 propisana je među temeljnim načelima žurnost u rješavanju obiteljskopравnih stvari u vezi s djetetom (čl. 10. ObZ 2015). Polazeći od tog temeljnog načela Zakona, među posebnim načelima obiteljskih i statusnih sudskih postupaka propisana je načelna žurnost svih postupaka u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta (čl. 347. st. 1. ObZ 2015). Riječ bi bila o različitim parničnim, izvanparničnim, ovršnim i asekuracijskim postupcima, poput maternitetskih i paternitetskih sporova, sporova o roditeljskoj skrbi i ostvarivanju osobnih odnosa, izvanparničnih postupaka radi odobravanja plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, ostvarivanja pojedinih sadržaja roditeljske skrbi, povjeravanja ostvarivanja roditeljske skrbi zbog smrti roditelja, mirovanja ostvarivanja roditeljske skrbi i ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom, određivanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, zaštite obiteljskog doma djeteta i nadomještanja pristanka roditelja odnosno skrbnika za posvojenje djeteta, kao i posebnih postupaka ovrhe radi predaje djeteta i ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom te postupaka osiguranja privremenom mjeri o tome s kojim će roditeljem, odnosno drugom osobom dijete stanovati, o ostvarivanju pojedinih sadržaja roditeljske skrbi i osobnih odnosa s djetetom (*arg. ex:* čl. 345. u vezi s čl. 368., čl. 433., čl. 509., čl. 529. ObZ 2015).

U postupcima u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta prvo ročište mora se održati u roku od petnaest dana od dana pokretanja postupka, osim ako Zakonom nije drukčije određeno (čl. 347. st. 2. ObZ 2015). Ako se odluka u postupku u kojem se odlučuje o osobnim pravima djeteta donosi bez održavanja ročišta, mora se donijeti i otpremiti u roku od petnaest dana od dana pokretanja postupka, osim ako Zakonom nije drukčije određeno (čl. 347. st. 3. ObZ 2015). Iako su navedeni rokovi instruktivnog karaktera,¹⁶ ObZ-om 2015 naglašeno je da je njihovo prekoračenje dopušteno samo zbog bitnih razloga (čl. 347. st. 5. ObZ 2015). Riječ je o pravnom standardu koji bi se trebao razviti u sudskoj praksi te tumačiti u skladu s temeljnim načelom prvenstvene zaštite dobrobiti i prava djeteta (čl. 5. ObZ 2015).¹⁷

Pojedini postupci u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta propisani su kao osobito žurni. Iz pojedinih rješenja ObZ-a 2015 proizlazi da su osobito žurni izvanparnični postupci radi određivanja mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta, radi nadomještanja pristanka za posvojenje djeteta, postupci osiguranja privremenim mjerama i ovršni postupci radi ostvarivanja pojedinih sadržaja roditeljske skrbi i osobnih odnosa s djetetom, kao i radi predaje djeteta.¹⁸ Uz to, ObZ 2015 je propisao obvezu suca koji postupa u predmetu, odnosno centra za socijalnu skrb o izvještavanju predsjednika suda o prekoračenju propisanog roku

16 V. Triva, S.; Dika, M., *Gradansko parnično procesno pravo*, 7. izd., Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 380.

17 O trojkom konceptu najboljeg interesa djeteta, usp. Committee on the Rights of the Child, *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, 2013., <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx> (22. 03. 2021.); v. i Peleg, *op. cit.* u bilj. 2, str. 141-143.

18 Za pojedina rješenja, v. odredbe čl. 138. st. 2., 3., 5. i 6., čl. 154. st. 4., čl. 347. st. 4., čl. 489., čl. 495., čl. 511, čl. 535. ObZ-a 2015.

za donošenje i otpremanje odluke u konkretnom ovršnom, odnosno asekuracijskom postupku o ostvarivanju pojedinih sadržaja roditeljske skrbi i osobnih odnosa s djetetom (čl. 347. st. 5. ObZ 2015), kao i u izvanparničnom postupku o privremenom povjeravanju skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji, odnosno ustanovi socijalne skrbi, u povodu mjere centra za socijalnu skrb o žurnom izdvajanju djeteta od roditelja (čl. 138. st. 6. ObZ 2015). Pravilnik o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta,¹⁹ također, propisuje izvještavanje predsjednika suda koji je provodio ovrhu radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta o uočenim nedostacima ako suradnja u provedbi ovrhe nije bila na zadovoljavajućoj razini (čl. 22. st. 1. i 2. PPOPD).

Otvoreno je pitanje što bi predsjednik suda trebao činiti s takvim informacija i izvješćima o prekoračenju rokova u pojedinim ovršenim predmetima i predmetima osiguranja, odnosno o privremenom povjeravanju djeteta drugoj osobi u slučaju kad je ono žurno izdvojeno od roditelja, općenito o nedostacima u provođenju ovrhe prisilnim oduzimanjem i predajom djeteta. U ObZ-u 2015 o tome nema odgovarajućih rješenja. Međutim, u postupku ovrhe prisilnim oduzimanjem i predajom djeteta, PPOPD izrijekom propisuje dužnost predsjednika suda da razmotri izvješće o uočenim nedostacima suradnje tijela (suda, centra za socijalnu skrb, odnosno policije) u cilju pokušaja njihova otklanjanja, u suradnji s ovlaštenim osobama iz tih tijela, dok u slučajevima učestalih nedostataka u suradnji nadležnih tijela i nemogućnosti njihovog otklanjanja, predsjednik suda dužan je podnijeti izvješće ministru pravosuđa (čl. 23. PPOPD). Kad je riječ o prekoračenju rokova u sudskom postupku, tomu treba pridodati i odgovarajuće odredbe Zakona o sudovima²⁰ te Zakona o Državnom sudbenom vijeću²¹ o stegovnim dijelima te odgovornosti sudaca.²² Iz navedenog bi proizlazila i obveza predsjednika suda da vodi evidenciju o prekoračenju rokova u osobito žurnim obiteljskim postupcima za svakog suca pojedinačno (*arg. ex:* čl. 138. st. 6., čl. 347. st. 5. ObZ 2015 u vezi s čl. 95. st. 1. i 3. ZS i čl. 62. st. 3. ZDSV). Činjenica je, međutim, da navedena pravila ObZ-a 2015 o dužnosti suca da izvijesti predsjednika suda o prekoračenju rokova u osobito žurnim obiteljskim postupcima nisu našla svoju primjenu u praksi.²³

19 Pravilnik o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta Republike Hrvatske iz 2016. godine, Narodne novine RH, br. 48/2016, 112/2018 (u daljnjem tekstu: PPOPD).

20 Zakon o sudovima Republike Hrvatske iz 2013. godine, Narodne novine RH, br. 28/2013, 33/2015, 82/2015, 82/2016, 67/2018, 126/2019 (u daljnjem tekstu: ZS).

21 Zakon o Državnom sudbenom vijeću Republike Hrvatske iz 2010. godine, Narodne novine RH, br. 116/2010, 57/2011, 130/2011, 13/2013, 28/2013, 82/2015, 67/2018, 126/2019 (u daljnjem tekstu: ZDSV).

22 Za stegovno djelo neurednog obnašanja sudačke dužnosti pokrenut će se stegovni postupak osobito ako sudac bez opravdanog razloga ne izrađuje i ne otprema sudske odluke (čl. 62. st. 3. t. 1. ZDSV) te ako sudac u rješavanju predmeta bez opravdanog razloga bitno odstupa od redoslijeda njihovog zaprimanja u sudu, odnosno ne vodi računa o njihovoj hitnosti (čl. 62. st. 3. t. 4. ZDSV).

23 Usp. Skansi, M., *Načelo žurnosti u rješavanju obiteljsko-pravnih stvari u vezi s djetetom – primjena u praksi hrvatskih sudova*, Zagreb, 2020., istraživanje provedeno u sklopu predmeta Obiteljsko sudsko procesno pravo, Poslijediplomskog specijalističkog studija iz građanskopravnih i obiteljskopравne znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (neobjavljeno).

2.2. Elektronifikacija postupka

U postupcima u kojima se odlučuje o zaštiti osobnih prava i dobrobiti djeteta dostava među sudovima i drugim javnim tijelima obavlja se neposredno ili elektroničkim putem, odnosno na drugi način koji omogućuje nesumnjiv dokaz o obavljenoj dostavi (čl. 365. st. 1. ObZ 2015). Pod drugim načinom koji omogućuje nesumnjiv dokaz o obavljenoj dostavi mogla bi biti riječ o usmenoj komunikaciji, putem telefona, uz stavljanje službene bilješke u spis u te korištenjem telefaksa, i sl. Također, kod pokretanja postupka radi određivanja mjere privremenog povjeravanja djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, u slučajevima kad je centar za socijalnu skrb žurno izdvojio dijete iz obitelji, izriječno je propisano da je centar za socijalnu skrb dužan dostaviti prijedlog sudu u roku od sedamdeset i dva sata, neposredno ili elektroničkim putem (čl. 137. st. 4. ObZ 2015). Uz ObZ 2015, i PPOPD propisuje mogućnost međusobne komunikacije suda, ovrhovoditelja, ravnatelja odnosno predstojnika podružnice nadležnog centra za socijalnu skrb i načelnika nadležne policijske uprave, poštom, telefaksom, telefonom ili na drugi pogodan način u provedbi ovrhe radi predaje djeteta njegovim prisilnim oduzimanjem i predajom (čl. 7. st. 4. PPOPD). Osim navedenih rješenja, ObZ 2015 ne propisuje općenito mogućnost i pojedinosti elektroničke komunikacije u postupku, ni pojedina pitanja elektroničkog vođenja postupka. Zakon iz 2015. godine ne prepoznaje, kao što to čine pojedina poredbenopravna zakonodavstva, ni postupke koji su u potpunosti, odnosno u pretežnom dijelu elektronički vođeni, od njihova pokretanja pa do okončanja.²⁴

2019. godine propisana je mogućnost elektroničke komunikacije u redovnom parničnom postupku, donošenjem ZIDZPP-a 2019. Polazeći od rješenja o elektroničkoj komunikaciji propisanih Zakonom o izmjenama i dopunama ZPP-a iz 2013. godine²⁵ te Pravilnikom o elektroničkoj komunikaciji u postupcima pred trgovačkim sudovima,²⁶ posljednjim izmjenama i dopunama ZPP-a iz 2019. godine propisana je daljnja elektronifikacija parničnog postupka, postavljanjem osnova za elektroničku komunikaciju općenito, u redovnom parničnom postupku. Budući da se odredbe ZPP-a na odgovarajući način primjenjuju u obiteljskim i statusnim sudskim postupcima na ona pitanja koja nisu propisana ObZ-om 2015, i odredbe o podnescima i dostavi u elektroničkom obliku, korištenju zatvorenog informacijskog sustava te sudjelovanju obveznih i dobrovoljnih sudionika elektroničkog pravnog

²⁴ Primjerice, za pojednostavnjeni postupak radi određivanja uzdržavanja u njemačkom pravu, v. §§ 258. – 260. njemačkog Zakona o postupku u obiteljskim stvarima i stvarima dobrovoljne sudbenosti (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*) iz 2008. godine, BGBl I S 2587; v. i Büte, D.; Poppen, E.; Menne, M., *Unterhaltsrecht; Kommentar*, 2. izd., C. H. Beck, München, 2009., str. 643-644. Za postupak, doduše, administrativni, radi razvoda braka u portugalskom pravu te dokumente koje je potrebno dostaviti, v. <http://www.civilonline.mj.pt/CivilOnline/Divorcio/avisoCertificado.jsp> (22. 03. 2021.). O elektronifikaciji pojedinih aspekata estonskog administrativnog postupka radi razvoda braka, kao i onog pred javnim bilježnicima, v. u Joamets, K., *Digital Marriage and Divorce: Legality Versus Digital Solutions*, u: Kerikmäe, T.; Rull, A. (ur.), *The Future of Law and eTechnologies*, Springer, Cham/Heidelberg/New York/Dordrecht/London, 2016., str. 182., 184-185.

²⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske iz 2013. godine, Narodne novine RH, br. 25/2013 (u daljnjem tekstu: ZIDZPP 2013).

²⁶ Pravilnik o elektroničkoj komunikaciji u postupcima pred trgovačkim sudovima Republike Hrvatske iz 2018. godine, Narodne novine RH, br. 12/2018.

prometa, primjenjuju se u tim postupcima (*arg. ex:* čl. 346. ObZ 2015 u vezi s čl. 106.a i čl. 133.d ZPP). To vrijedi, također, i za novi Pravilnik (PEK) kojim se propisuju pretpostavke takve elektroničke komunikacije.

Elektronička komunikacija određena je na način da je propisana primjena PEK-a na podnošenje podnesaka sudu u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava od strane vanjskih korisnika i dostavu pismena vanjskim korisnicima u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava od strane suda (čl. 3. PEK). Podnesak, pa i onaj kojim se pokreće obiteljski i statusni sudski postupak, može se podnijeti u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava, koji uspostavlja ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa (*arg. ex:* čl. 346. ObZ 2015 u vezi s čl. 106.a st. 1. i 7. ZPP). Podnesak u elektroničkom obliku mora biti potpisan kvalificiranim elektroničkim potpisom u skladu s posebnim propisima te u tom slučaju smatrat će se vlastoručno potpisanim (čl. 106.a st. 2. ZPP). Dan kada je informacijski sustav podnositelju potvrdio primitak podneska smatra se danom predaje podneska sudu kojemu je upućen (čl. 106.a st. 3. ZPP).²⁷ Sud treba podnositelju poslati obavijest o zaprimanju podneska uz korištenje kvalificiranog vremenskog žiga (čl. 11. st. 1. PEK).

U sustavu elektroničke komunikacije razlikuje se među obveznim i dobrovoljnim sudionicima elektroničkog pravnog prometa. Obveznici su komuniciranja sa sudom u elektroničkom obliku državna tijela, državno odvjetništvo, odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji, povjerenici te pravne osobe (čl. 106.a st. 5. ZPP).²⁸ Budući da su obveznici elektroničke komunikacije i pravne osobe, u tu bi kategoriju trebali ulaziti i centri za socijalnu skrb te Centar za posebno skrbništvo čiji zaposlenici kao posebni skrbnici zastupaju djecu i odrasle osobe u sudskim postupcima u skladu s ObZ-om 2015.²⁹ Međutim, centri za socijalnu skrb te Centar za posebno skrbništvo (još) nisu uključeni u sustav elektroničke komunikacije. Stoga se u obiteljskim i statusnim sudskim postupcima u odnosu na ove sudionike (i dalje) primjenjuje u načelu komunikacija u fizičkom obliku (tzv. „papirnata“ komunikacija).³⁰

ZPP-om nakon donošenja ZIDZPP-a 2019, propisane su pretpostavke dvostrane elektroničke komunikacije, odredbama o dostavi elektroničkim putem u redovnom

27 O uređenju elektroničke komunikacije prema ZIDZPP-u 2019, v. u Šago, D.; Boban, M., *Neki aspekti novina u elektroničkoj komunikaciji pred sudovima*, u: Šago, D.; Čizmić, J.; Rijavec, V.; Janevski, A.; Galić, A.; Lazić Smoljanić, V.; Sesar, M. (ur.), *Zbornik radova s V. međunarodnog savjetovanja Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2019., str. 474-476.

28 O postupanju suda u slučaju da tijela, odnosno osobe obvezni sudionici elektroničke komunikacije (ipak) podnesu podnesak u fizičkom obliku, odnosno o predmjetu povlačenja podneska, v. čl. 106.a st. 6. ZPP-a. O tome v. i *ibid.*, str. 475.

29 O položaju Centra za posebno skrbništvo te ovlastima i dužnostima posebnih skrbnika, v. Zakon o Centru za posebno skrbništvo Republike Hrvatske iz 2020. godine, Narodne novine RH, br. 47/2020; v. i Aras Kramar, S.; Ljubić, B., *O djelovanju Centra za posebno skrbništvo: rezultati, dvojbe i perspektiva – I. i II. dio*, Hrvatska pravna revija, 17 (2017), br. 6 (str. 22-33.) i br. 7-8 (str. 16-25.).

30 U praksi pojedini sudovi koriste i druge načine komunikacije sa centrom za socijalnu skrb. Primjerice, Općinski građanski sud u Zagrebu je ostvario elektroničku komunikaciju sa centrom za socijalnu skrb, u slučaju izvanparničnog postupka o mjerama obiteljskopravne zaštite, tako da se koristi jedna adresa elektroničke pošte na koju se dostavljaju prijedlozi za pokretanje navedenih sudskih postupaka, a koju redovno kontrolira sudska pisarnica.

parničnom postupku (čl. 133. st. 1. ZPP). Pisma se dostavljaju državnim tijelima, državnom odvjetništvu, odvjetnicima, javnim bilježnicima, sudskim vještacima, sudskim procjeniteljima, sudskim tumačima, stečajnim upraviteljima, povjerenicima te pravnim osobama u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava ili na drugi odgovarajući način (čl. 133. st. 5. ZPP). U odnosu na tzv. dobrovoljne sudionike elektroničkog pravnog prometa (npr., stranke fizičke osobe koje nisu angažirale odvjetnika), od značenja su odredbe čl. 133.d ZPP-a, prema kojima je pretpostavka dostave elektroničkim putem takvim strankama odnosno sudionicima postupka, njihova suglasnost da im se dostava obavlja elektroničkim putem. Dostava pisma u elektroničkom obliku obavlja se putem informacijskog sustava kojeg čini poslužno mjesto (usluge.pravosudje.hr) sustava eSpis i informacijski sustav državnog odvjetništva koji je neposredno s njime povezan (čl. 143.c st. 1. ZPP; čl. 5. t. 1. PEK).³¹ Ovaj način dostave, elektroničke dostave, smatra se osobnom dostavom u smislu ZPP-a (čl. 143.d ZPP). Uzimajući u obzir rješenja o određivanju obveznih sudionika elektroničke komunikacije, očita je namjera ukidanja komunikacije u fizičkom obliku u odnosu na stranke i druge sudionike postupka koji su pravne osobe, kao i stranke parničnog postupka koje imaju profesionalne punomoćnike (odvjetnike).³²

Uz dvostranu elektroničku komunikaciju, na području elektronifikacije sudskih postupaka treba istaknuti Jedinostveni informacijski sustav za upravljanje sudskim spisima – eSpis. Kao projekt, eSpis bio je uveden u rad Općinskog suda u Puli-Pola, Trgovačkog suda u Splitu te zagrebačkog Općinskog i Trgovačkog suda.³³ Sudskim poslovníkom iz 2009. godine³⁴ bio je detaljno propisan eSpis, kao jedinstveni informacijski sustav za upravljanje i dodjeljivanje sudskih predmeta, a što je preuzeto i u aktualni Sudski poslovnik.³⁵ Također, treba pridodati i projekt e-oglasna ploča sudova, aplikaciju Ministarstva pravosuđa koja omogućava pregled elektroničkih oglasnih ploča sudova i drugih nadležnih tijela u Hrvatskoj. Putem središnjeg pretraživača omogućeno je pretraživanje objavljenih odluka i drugih pisma općinskih, županijskih, trgovačkih i upravnih sudova u Republici Hrvatskoj, Financijske agencije u ovršnim postupcima te javnih bilježnika.³⁶

31 Za uslugu e-Komunikacije, v. na: <https://usluge.pravosudje.hr/komunikacija-sa-sudom/> (22. 03. 2021.). Dostava u elektroničkom obliku, općenito elektronička komunikacija u parničnom postupku, razrađeni su u odredbama čl. 143.c ZPP-a te PEK-u.

32 Usp. Šago; Boban, *op. cit.* u bilj. 27., str. 475-476.

33 O tome v. Drakulić, Lj., *eSpis – računalo sucima dodjeljuje spise*, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/5593> (22. 03. 2021.).

34 Sudski poslovnik Republike Hrvatske iz 2009. godine, Narodne novine RH, br. 158/2009 (u daljnjem tekstu: SP 2009). O uređenju prema SP-u 2009, v. u Maganić, A., *Elektronička dostava, elektroničko vođenje zapisnika, elektronički spis*, u: Dika, M.; Hrvatin, B.; Jakovina, D.; Kontrec, D.; Maganić, A.; Sikirić, H., *Novela Zakona o parničnom postupku od 13. svibnja 2011.*, NN br. 57/11, Narodne novine, Zagreb, 2011., str. 65-67.

35 Sudski poslovnik Republike Hrvatske iz 2014. godine, Narodne novine RH, br. 37/2014, 49/2014, 8/2015, 35/2015, 123/2015, 45/2016, 29/2017, 33/2017, 34/2017, 57/2017, 101/2018, 119/2018, 81/2019, 128/2019, 39/2020, 47/2020, 138/2020, 147/2020 (u daljnjem tekstu: SP 2014).

36 Svi oglasi nadležnih tijela objavljuju se bez odgode, a skidaju se automatski po isteku roka objavljivanja. V. <https://e-oglasna.pravosudje.hr/objave-sudova/pregled-po-sudovima> (22. 03. 2021.).

Pojedinim izmjenama i dopunama ZPP-a, tako i onim iz 2013. godine (ZIDZPP 2013) aktualizirana je e-oglasna ploča sudova, propisivanjem objava prvostupanjskih presuda putem internetske stranice e-oglasna ploča sudova u slučajevima ako stranka nije pristupila na ročište na kojem se presuda usmeno objavljuje, a bila je uredno obaviještena o ročištu (čl. 335. st. 9. i 10. ZPP).³⁷ Pritom je ObZ-om 2015 izrijeком propisano da se odluke u takvim slučajevima, ako je riječ o postupcima u kojima se odlučuje o statusnim stvarima, roditeljskoj skrbi, osobnim odnosima, mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta te uzdržavanju djeteta, objavljuju na e-oglasnoj ploči suda s prikrivenim osobnim podacima (čl. 367. st. 1. ObZ 2015).

O mogućnostima korištenja odgovarajućih audiovizualnih uređaja prema ZIDZPP-u 2019, v. *infra ad* 2.3. i 3.

2.3. Sudjelovanje djeteta i odraslih osoba s invaliditetom u postupku

Namjera donošenja ObZ-a 2015 bila je (i) u jasnom propisivanju položaja djece i odraslih osoba s invaliditetom u postupcima u kojima se odlučuje o njihovim pravima i interesima. To je učinjeno na način da su među općim odredbama ObZ-a 2015 koje se primjenjuju na sve sudske postupke, propisani procesnopravni aspekti sudjelovanja djeteta u sudskim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima i interesima.³⁸ Uz to, među općim odredbama propisana je mogućnost priznanja postupovne sposobnosti osobama koje su lišene poslovne sposobnosti, ako se odlučuje o statusnim stvarima, stvarima o roditeljskoj skrbi, osobnim odnosima i mjerama za zaštitu prava i dobrobiti njihovog djeteta (čl. 364. ObZ 2015). Zakonom iz 2015. godine naglašena je i potreba saslušanja osoba u sudskom izvanparničnom postupku u kojem se odlučuje o lišenju i vraćanju poslovne sposobnosti, kao i o važnim pitanjima zdravlja tih osoba (čl. 498. st. 3. – 4., čl. 505. st. 2. – 4. ObZ 2015).³⁹

U cilju ostvarivanja postupovnog prava djeteta na izražavanje mišljenja donesen je PMD koji izrijeком prepoznaje mogućnost korištenja odgovarajućih audiovizualnih uređaja, i to videoveze (čl. 5. st. 3. PMD). Pritom i ZPP koji se primjenjuje na odgovarajući način (*arg. ex* 346. ObZ 2015), nakon donošenja ZIDZPP-a 2019, propisuje mogućnosti korištenja audiovizualnih uređaja u svrhu održavanja ročišta na daljinu ili izvođenja pojedinog dokaza (čl. 115. st. 3. ZPP). Tomu treba pridodati i da je prije posljednje izmjene i dopune ZPP-a iz 2019.

³⁷ O uređenju objave presude i korištenju e-oglasne ploče sudova prema ZIDZPP-u 2013, v. u Dika, M., *Novo uređenje prvostupanjskog parničnog postupka*, u: Crnić, I. (ur.), *Nova organizacija parničnog sudovanja*, Zagreb: Organizator d.o.o., 2013., str. 64-66.

³⁸ O položaju djeteta kao stranke sudskog postupka, v. čl. 358. ObZ-a 2015; o postupovnoj sposobnosti djeteta koje je navršilo četrnaest godina, v. čl. 359. ObZ-a 2015; o pravu na informaciju i izražavanje mišljenja djeteta, v. čl. 360. i čl. 361. ObZ-a 2015; te o pravu na posebnog skrbnika, v. čl. 240. ObZ-a 2015. Usp. i Aras, S., *Položaj djeteta u postupku prema novom Obiteljskom zakonu*, u: Barbić, J. (ur.), *Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., str. 43-63.

³⁹ O reformi zaštite odraslih osoba pod skrbništvom, v. u Rešetar, B., *Utjecaj prakse Europskog suda za ljudska prava na reformu obiteljskopravne zaštite osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*, u: Rešetar, B.; Aras Kramar, S.; Lucić, N.; Medić, I.; Šago, D.; Tucak, I.; Mioč, P., *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2017., str. 211-213.

godine, mogućnost korištenja audiovizualnih uređaja za potrebe sudskog postupka proizlazi, osim iz PMD-a, i iz odgovarajućih europskih instrumenata (barem) kad je riječ o postupcima s prekograničnim elementom.⁴⁰

Prema čl. 115. st. 3. i 4. ZPP-a, odluku o korištenju odgovarajućih audiovizualnih uređaja u parničnom postupku donosi sud te ona nije uvjetovana ni prijedlogom ni suglasnošću stranaka.⁴¹ Međutim, ZPP ne propisuje, niti upućuje na drugi propis, tehničke uvjete i druge pretpostavke za primjenu odgovarajućih audiovizualnih uređaja u parničnom postupku. O (ne)primjeni u praksi odgovarajućih audiovizualnih uređaja, v. *infra ad* 3.

2.4. Osiguranje privremenim mjerama na području ostvarivanja roditeljske skrbi i osobnih odnosa s djetetom

U sudskoj praksi prije donošenja ObZ-a 2015 dvojilo se o dopuštenosti postupka osiguranja provizornim uređenjem odnosa između roditelja i djeteta.⁴² Uvažavajući žurnost rješavanja stvari o osobnim pravima djeteta te zaštitu njegove dobrobiti, ObZ 2015 izrijekom je propisao postupak osiguranja (regulacijskim) privremenim mjerama o tome s kojim će roditeljem, odnosno drugom osobom dijete stanovati i o ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom, kao i o zabrani njihova ostvarivanja.

Tako su odredbama čl. 536. ObZ-a 2015 uređena pitanja oficijelnih ovlasti i dužnosti suda za (adhezijsko) određivanje privremenih mjera o tome s kojim će roditeljem, odnosno drugom osobom dijete stanovati i o ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom, ovlaštenja za njihovo predlaganje, pretpostavaka za njihovo određivanje, zastupanja djeteta i omogućavanja djetetu da izrazi svoje mišljenje, kao i saslušanja roditelja te pribavljanja mišljenja centra za socijalnu skrb u tim postupcima osiguranja.⁴³ O strukturi predmeta u praksi te ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, v. *infra ad* 3.

3. Rješavanje obiteljskih i statusnih stvari za vrijeme pandemije bolesti COVID-19

Pandemija bolesti COVID-19 otvorila je razna pitanja u svim djelatnostima i aspektima društva, zdravstvu, gospodarstvu, ali i u području prava. Promatrajući područje prava, iako su u središtu pitanja koja se odnose na temeljna ljudska prava i slobode, odnosno njihovo ograničenje u izvanrednim okolnostima u cilju zaštite

40 V. čl. 10. st. 4. Uredbe (EZ) br. 1206/2001 Vijeća od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u području izvođenja dokaza u građanskim ili trgovačkim predmetima, Službeni list EU, br. L 174; v. i čl. 9. st. 1. Uredbe (EZ) br. 861/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o uvođenju europskog postupka za sporove male vrijednosti, Službeni list EU, br. L 199.

41 Usp. Katić, D.; Pajalić, Ž.; Maganić, A., *Izmjene Zakona o parničnom postupku*, Pravosudna akademija, Zagreb, 2019., str. 41.

42 V. Županijski sud u Bjelovaru, Republika Hrvatska, GŽ-278/2009-2 od 26. ožujka 2009. godine, prema kojemu je za određivanje privremene mjere nužno postojanje novčane ili nenovčane tražbine koja se osigurava, dok takve tražbine jedne stranke prema drugoj nema kad sud odlučuje o ostvarivanju susreta i druženja s djetetom.

43 O novinama u odnosu na privremene mjere, usp. Rešetar, B., *Privremena mjera i ovrha ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom – razlozi promjena i nova rješenja*, u: Barbić, J. (ur.), *Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., str. 130-132.

zdravlja, kao neizostavna javljaju se ona uz sudbenu vlast i funkcioniranje pravosuđa, osiguranje osnovnih pretpostavaka za odvijanje sudskih postupaka općenito, odnosno obiteljskih i statusnih sudskih postupaka posebno. Također, promatrajući u širem kontekstu, za odvijanje obiteljskih i statusnih sudskih postupaka za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, nužna je pretpostavka djelovanja i drugih sudionika, poput centara za socijalnu skrb i posebnih skrbnika iz Centra za posebno skrbništvo. Tomu treba pridodati i okolnosti da je Zagreb pogodio snažan potres, a potom je uslijedio i čitav niz potresa na području Sisačko-moslavačke županije.

Na području pravosuđa i odvijanja sudskih postupaka za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, u Hrvatskoj je izostala, odnosno izostaje sustavna i obuhvatna zakonodavna intervencija. Umjesto toga, svaki je predsjednik suda donosio i objavljivao odluke o specifičnostima rada pojedinog suda za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, odnosno o (ne)primanju stranaka, odgodi ročišta, kao i o načinu pristupa sudu putem slanja pošiljka poštom ili elektroničkim putem.⁴⁴ Također, te su novije odluke predsjednika sudova slijedile i određene preporuke, odnosno upute kojima su određena pojedina pitanja.

Tako je predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: VSRH) dana 2. studenoga 2020. godine donio Uputu o mjerama za sprječavanje širenja epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2 i organizaciji rada prvostupanijskih i drugostupanijskih sudova za vrijeme trajanja epidemije.⁴⁵ Prema navedenoj Uputi predsjednika VSRH-a, predsjednici sudova su trebali od 3. studenoga 2020. godine organizirati rad po modelu A.⁴⁶ Međutim, ako bi zbog nepovoljnog razvoja epidemiološke situacije u mjestu sjedišta suda ili mjestu u kojem je osnovna stalna služba, predsjednik suda to ocijenio potrebnim, tada se treba organizirati rad po modelu B, za što je potrebno zatražiti prethodno odobrenje predsjednika VSRH-a.⁴⁷

U modelu A predviđeno je postupanje prvostupanijskih sudova u svim vrstama predmeta iz njihove nadležnosti, uz ograničenja koja se odnose na smanjenje broja osoba u prostorijama suda te osiguranje uvjeta za propisanu fizičku udaljenost između osoba od najmanje 2 metra.⁴⁸ U tom smislu predviđaju se mjere prema kojima predsjednik suda određuje raspored korištenja sudnica na način da se osigura održavanje ročišta s većim brojem sudionika u većim sudnicama, kao i tzv. „ročišne“ dane, odnosno dane u koje se zakazuju ročišta te dane u koje će suci raditi

44 V., npr., za Općinski građanski sud u Zagrebu, <https://sudovi.hr/hr/ogszg/priopcenja/obavijest-0> (23. 03. 2021.); Općinski sud u Splitu, <https://sudovi.hr/hr/osst/priopcenja/obavijest-o-organizaciji-rada-zbog-covid-19-od-03-studenog-2020> (23. 03. 2021.); Općinski sud u Rijeci, <https://sudovi.hr/hr/osri> (23. 03. 2021.); Općinski sud u Osijeku, <https://sudovi.hr/hr/osos/priopcenja-i-obavijesti> (23. 03. 2021.).

45 Uputa o mjerama za sprječavanje širenja epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2 i organizaciji rada prvostupanijskih i drugostupanijskih sudova za vrijeme trajanja epidemije, broj: Su-IV-315/2020-1, Zagreb, 2. studenoga 2020. godine, <http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/2020dok/Priopcenja/Upute%20o%20mjerama%20za%20sprje%C4%8Davanje%20%C5%A1irenja%20epidemije%20bolesti%20COVID-19%20od%202.11.pdf> (23. 03. 2021.).

46 *Ibid.*

47 *Ibid.*

48 *Ibid.*

od kuće.⁴⁹ Pritom se, prema uputama predsjednika VSRH-a, videolink u postupku pred prvostupanjskim sudovima koristi samo ako sudskom ročištu treba pristupiti osoba lišena slobode, kao i za nadzor nad izvršenjem istražnog zatvora i obilazak istražnih zatvorenika od strane sudaca.⁵⁰ Značajno je stoga istaknuti da, osim u slučaju postupanja s osobama lišenim slobode i istražnim zatvorenicima, navedene upute uopće ne predviđaju ni potiču primjenu videolinka u građanskim sudskim postupcima, posebice onim žurnim, poput obiteljskih i statusnih stvari.

U modelu B predviđena su značajna ograničenja za rad prvostupanjskih sudova. Prema tom modelu i uputama predsjednika VSRH-a, prvostupanjski bi sudovi provodili samo radnje u predmetima koji su zakonom ili SP-om 2014 proglašeni hitnim,⁵¹ a takvi bi, treba uzeti, bili i obiteljski i statusni predmeti. Uz to, u prvostupanjski sud bi dolazili samo suci kojima su takvi predmeti dodijeljeni u rad, dok bi se rasprave u svim ostalim predmetima odgodile za 14 dana.⁵² Također, i u ovom je modelu, kao i u modelu A, predviđeno korištenje videolinka (samo) za postupanje s osobama lišenim slobode i istražnim zatvorenicima.⁵³ U modelu B, vanjska uredovanja (radnje u ovršnim postupcima, i sl.) uopće se ne bi provodile.⁵⁴ To, naravno, otvara dvojbe i pitanja oko postupanja, vanjskog uredovanja u obiteljskim ovršnim postupcima koji su žurni, poput onih radi predaje djeteta.

Prema uputama predsjednika VSRH-a, rad i postupanje drugostupanjskih sudova predviđeno je tako da predsjednik suda određuje raspored dana u kojima se održavaju sjednice vijeća.⁵⁵ Pritom se sjednice drugostupanjskih vijeća organiziraju putem audiovideo konferencija ili ako to nije moguće, u prostorijama suda uz osiguranje dovoljne udaljenosti između sudionika.⁵⁶ Predsjednik suda određuje raspored dolaska sudaca na rad jedan dan u tjednu, radi obavljanja poslova izvan sjednica vijeća.⁵⁷ Uz to, upute za postupanje s osobama lišenim slobode i istražnim zatvorenicima, među ostalim, korištenjem videolinka, odgovaraju onima kao i za postupanje prvostupanjskih sudova u modelima A i B.⁵⁸

Neovisno o modelu po kojem se organizira rad u sudu, u navedenoj Uputi su izneseni i zahtjevi koji se odnose na dezinfekciju ruku i mjerenje tjelesne temperature.⁵⁹ Uz to, prema Uputi, s obveznim sudionicima elektroničkog pravnog prometa (e-Komunikacija), sudovi trebaju komunicirati isključivo elektroničkim putem, a pošta će se dostavljati korištenjem usluge e-Pošta.⁶⁰

Iako se u uputama predsjednika VSRH-a ističe primjena videoveze samo u odnosu na postupanje s osobama lišenim slobode i istražnim zatvorenicima, treba istaknuti i Naputak Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske od

49 *Ibid.*

50 *Ibid.*

51 *Ibid.*

52 *Ibid.*

53 *Ibid.*

54 *Ibid.*

55 *Ibid.*

56 *Ibid.*

57 *Ibid.*

58 *Ibid.*

59 *Ibid.*

60 *Ibid.*

10. studenoga 2020. godine dostavljen sudovima,⁶¹ u kojem se potiče mogućnost održavanja ročišta na daljinu i izvođenja pojedinih dokaza kako je to propisano ZPP-om nakon njegovih izmjena i dopuna iz 2019. godine. Predsjednici sudova pozvani su da suce i sudske savjetnike upute na komunikaciju na daljinu te da, u skladu s tehničkim i informatičkim uvjetima, održavaju ročišta na daljinu te izvode pojedine dokaze.⁶² Pritom će sud o mogućnosti održavanja ročišta na daljinu upoznati stranke telefonom, elektronskim putem ili na drugi odgovarajući način, a u slučaju da su ispunjeni tehnički preduvjeti te ako su stranke dale svoj pristanak, poziv za ročište dostavlja se na način propisan ZPP-om, SP-om 2014 te PEK-om, s odgovarajućom poveznicom za uključivanje u tehnološku platformu za komunikaciju na daljinu.⁶³

Različito od pojedinih poredbenopravnih sustava,⁶⁴ u Hrvatskoj se utjecaju pandemije bolesti COVID-19 na funkcioniranje pravosuđa uopće, odnosno odvijanje sudskih postupaka, posebice onih žurnih (obiteljskih, radnih postupaka, i sl.) nije odgovorilo donošenjem posebnog propisa. Pritom treba istaknuti da je njegovo donošenje bilo predlagano kako u stručnim, tako i u znanstvenim i akademskim krugovima.⁶⁵ Zakonodavčevu pozornost i utjecaj pandemije bolesti COVID-19 zaokupili su, naime, ovršni postupci. Tako je bio donesen Zakon o dopuni Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima⁶⁶ i Zakon o interventnim mjerama u ovršnim i stečajnim postupcima u vrijeme trajanja posebnih okolnosti,⁶⁷ a u cilju olakšavanja položaj fizičkih osoba kojima se dio primanja ustezao u provedbi ovrhe na novčanoj tražbini te ublažavanje šteta u gospodarstvu zbog posebnih okolnosti uzrokovanih pandemijom bolesti COVID-19. Pandemija bolesti COVID-19 utjecala je i na donošenje posljednjih izmjena i dopuna Ovršnog zakona iz 2020. godine.⁶⁸

Unatoč navedenom Naputku u vezi s održavanjem ročišta na daljinu

61 Naputak u vezi s održavanjem ročišta na daljinu Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, klasa: 011-01/20-01/50; Urbroj: 514-05-01-02-01/3-20-08 od 10. studenoga 2020. godine.

62 Ibid.

63 Ibid.

64 U Sloveniji je bio donesen posebni propis, Zakon o začasnih ukrepah v zvezi s sodnimi, upravnimi in drugimi javnopravnimi zadevami za obvladovanje širjenja nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19), Uradni list RS, br. 36/2020, 61/2020, koji je propisivao mjere u sudskim predmetima, u upravnim i drugim javnopravnim predmetima, pri izvršavanju kaznenih sankcija te mjere u odnosu na notarske urede. Značajno je istaknuti da su u navedenom slovenskom Zakonu bili prepoznati hitni sudski predmeti (čl. 4. slovenskog Zakona). O Nacrtu prijedloga Zakona o interventnim mjerama na području sudskih i upravnih postupaka zbog epidemije bolesti koronavirusa COVID-19, koji je Hrvatska odvjetnička komora 18. ožujka 2020. godine uputila Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske, kao i njegovoj usporedbi s navedenim slovenskim Zakonom, v. u Maganić, A., Utjecaj epidemije bolesti COVID-19 na sudske postupke, Informator, br. 6622., od 10. 04. 2020., str. 1-4.

65 V. Primjena prava za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, videokonferencija u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 21. i 22. siječnja 2021. godine; posebice izlaganje Maganić, A., Građanskopravno pravosuđe za vrijeme pandemije bolesti COVID-19.

66 Zakon o dopuni Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima Republike Hrvatske iz 2020. godine, Narodne novine RH, br. 47/2020.

67 Zakon o interventnim mjerama u ovršnim i stečajnim postupcima u vrijeme trajanja posebnih okolnosti Republike Hrvatske iz 2020. godine, Narodne novine RH, br. 53/2020.

68 Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona Republike Hrvatske iz 2020. godine, Narodne novine RH, br. 131/2020. V. i Obrazloženje Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, s konačnim prijedlogom zakona, Zagreb, studeni 2020., https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-11-19/113605/PZE_69.pdf (23. 03. 2021.).

Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske u praksi parničnog postupka primjena audiovizualnih uređaja u svrhu održavanja ročišta na daljinu ili izvođenja pojedinog dokaza (u načelu) izostaje, s različitim obrazloženjima, među ostalim, da ne postoje tehnički uvjeti i pretpostavke za njihovo korištenje u pojedinim sudovima.⁶⁹ Promatrajući područje obiteljskih i statusnih stvari, u takvim uvjetima problematično je ne samo ostvarenje njihove načelne žurnosti, već i postupovnih prava i jamstava, omogućavanje djetetu da izrazi svoje mišljenje u stvarima u kojima se odlučuje o njegovim pravima i interesima, odnosno omogućavanje odrasloj osobi s invaliditetom da bude saslušana u postupcima radi lišavanja poslovne sposobnosti te onima o važnim pitanjima njezina zdravlja.⁷⁰

Iako se i u uputama predsjednika VSRH-a, kao i predsjednika pojedinih sudova, ističe i elektronička komunikacija među sudovima i sudionicima postupka, posebice u odnosu na obvezne sudionike elektroničkog pravnog prometa u skladu s ZPP-om i PEK-om, okolnost je da značajni sudionici obiteljskih i statusnih sudskih postupaka, centri za socijalnu skrb i posebni skrbnici iz Centra za posebno skrbništvo, nisu u njega (još) uključeni. Također, pristup sudu i za druge sudionike, i to stranke, za vrijeme pandemije bolesti COVID-19 je otežan, uzimajući u obzir da su posebne procese pretpostavke nekih obiteljskih sudskih postupaka sudjelovanje članova obitelji u postupku obveznog savjetovanje te postizanje plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, odnosno u slučaju njegova izostanka, sudjelovanje na prvom sastanku s obiteljskim medijatorom.⁷¹ Ne samo u odnosu na sudove, već i u odnosu na postupanje centra za socijalnu skrb u području obiteljskopravne zaštite nisu poduzeti odgovarajući naponi, među ostalim, oko elektronifikacije postupka, tehničkih pretpostavaka te korištenja odgovarajućih audiovizualnih uređaja.

Osim što je pandemija bolesti COVID-19 potakla znanstveno-stručne rasprave o prednostima korištenja videokonferencije u svim njezinim oblicima, kao i o trenutnom stanju elektronifikacije u pravosuđu, ona je utjecala i na strukturu obiteljskih predmeta, potrebu za hitnim, provizornim uređenjem odnosa između roditelja i djeteta, posebice u području ostvarivanja osobnih odnosa. Pritom treba istaknuti dvije tendencije koje se javljaju u sudskoj praksi.

Prvo, prepoznata su nova rješenja ObZ-a 2015, u skladu s Konvencijom o kontaktima s djecom (2003.),⁷² prema kojima se osobni odnosi s djetetom mogu ostvarivati putem izravnih susreta i druženja u kraćim ili duljim vremenskim razdobljima, ali i neizravno putem telefona, pisma, faxesa, e-maila i sl., kao i davanjem informacija o djetetu osobi koja na to ima pravo ili djetetu o osobi s kojom dijete ima pravo održavati osobne odnose (npr., putem slanja fotografija, školskih i

69 V. Buljan, I., *Nova rješenja uvođenja moderne tehnologije u parnični postupak na pandemijsko-potresnom testu*, *Pravo i porezi*, br. 6, 2020., str. 90-91. Izuzetak predstavljaju pojedini specijalizirani sudovi i njihovi naponi u korištenju odgovarajućih audiovizualnih uređaja i platformi za održavanje ročišta na daljinu (poput, npr., Trgovački sud u Zagrebu).

70 V. pripremni materijal i pitanja za raspravu na Međusudačkom savjetovanju iz obiteljskog prava, u organizaciji Općinskog građanskog suda u Zagrebu i Ogranka Udruge hrvatskih sudaca Zagreb III, koje se održalo on-line putem platforme Jitsi, 29. prosinca 2020. godine.

71 V. čl. 322., čl. 327., čl. 329., čl. 379., čl. 410., čl. 456., čl. 463., čl. 481. ObZ-a 2015.

72 Zakon o potvrđivanju Konvencije o kontaktima s djecom, Narodne novine – Međunarodni ugovori RH, br. 7/2008, 1/2009 (u daljnjem tekstu: KKD).

drugih svjedodžbi, medicinskih nalaza i sl.) (čl. 2.a) KKD; čl. 121. st. 1. – 3. ObZ 2015). Stoga u uvjetima kad je roditelju bilo određeno samo ostvarivanje izravnih susreta i druženja prethodnom ovršnom ispravom, a tom roditelju su naknadno bile izrečene mjere samoizolacije, kojih se on prema navodima predlagatelja postupka ne pridržava, prema shvaćanju drugostupanjskog suda, treba odrediti oblike neizravnog održavanja osobnih susreta i druženja ili mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u nadležnosti centra za socijalnu skrb.⁷³ U takvim uvjetima se zaštita dobrobiti djeteta može postići blažim mjerama, kao što su neizravni oblici ostvarivanja osobnih odnosa (npr., putem telefona, pisma, faxes, e-maila i sl., odnosno davanjem informacija o djetetu), te nije razmjerno posezati za zabranom njihova ostvarivanja uopće, kao krajnjom, restriktivnom mjerom.⁷⁴ Drugo, čini se da je (i dalje) prisutan otpor sudske prakse prema postupku osiguranja privremenim mjerama u cilju provizornog uređenja odnosa između roditelja i djeteta, a koji su postupci osiguranja naročito značajni u ovom vremenu pandemije bolesti COVID-19.⁷⁵

4. Umjesto zaključka: obiteljski i statusni sudski postupci na COVID-19 testu?

Iako se može konstatirati da Hrvatska ima solidan normativni okvir u odnosu na načelo žurnosti u rješavanju obiteljskih i statusnih stvari, kao i postupovna prava djece i odraslih osoba s invaliditetom, njihovo je ostvarivanje stavljeno na test uslijed pandemije bolesti COVID-19. Razloga je tomu više. Prvo, treba istaknuti da hrvatski zakonodavac nije odgovarajuće, odnos nije uopće reagira, te propisao specifičnosti oko pristupa pravosuđu i odvijanja ovih naročito žurnih sudskih postupaka za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. Uz to, uopće nedostaje jedan propis koji bi odredio tehničke uvjete i druge pretpostavke za primjenu audiovizualnih uređaja u sudskom (parničnom) postupku, kao i opremljenost pojedinih sudova s odgovarajućom opremom te pristup odgovarajućoj platformi s pomoću koje bi suci mogli održavati ročišta na daljinu, odnosno saslušavati stranke i druge sudionike u postupku. Navedeno bi naročito bilo značajno u obiteljskim i statusnim sudskim postupcima za ostvarivanje postupovnih prava djeteta i odraslih osoba s invaliditetom.

Također, unatoč uspostavljanju elektroničke komunikacije ZPP-om, i propisivanjem njezinih tehničkih pretpostavaka PEK-om, okolnost je da centri za socijalnu skrb, kao i posebni skrbnici iz Centra za posebno skrbništvo, nisu u nju (još) uključeni. Elektronička komunikacija u tom području ovisi o naporima pojedinog suda, gdje pojedini koriste i komunikaciju izvan ovog zatvorenog informacijskog sustava, putem odgovarajuće elektroničke adrese suda. Treba uznapostovati uključiti i ove sudionike obiteljskih i statusnih sudskih postupaka u sustav elektroničke komunikacije uspostavljen ZPP-om, barem iz razloga sustavnosti i cjelovitosti.

Uz sudove, važni sudionici obiteljskih i statusnih sudskih postupaka su i centri za socijalnu skrb. Stoga bi trebalo nastojati i na elektroniifikaciji njihova postupanja,

⁷³ *Županijski sud u Splitu, Republika Hrvatska, Gž Ovr Ob-31/2020-4 od 15. svibnja 2020. godine.*

⁷⁴ *V. ibid.*

⁷⁵ *V. Županijski sud u Zagrebu, Republika Hrvatska, Gž Ob-1164/2016 od 27. rujna 2016. godine, s obrazloženjem koje je slično onom u odluci Županijskog suda u Bjelovaru, Republika Hrvatska, Gž-278/2009-2 od 26. ožujka 2009. godine (v. supra ad bilj. 42).*

korištenjem odgovarajućih audiovizualnih uređaja u njihovu radu i metodama rada, među ostalim, promatrajući obvezno savjetovanje kao posebnu procesnu pretpostavku pokretanja pojedinih obiteljskih sudskih postupaka. Tomu treba pridodati i obiteljsku medijaciju te metode rada educiranog obiteljskog medijatora na području obiteljskopравnih odnosa i prijedora.

Zaključno, čini se da je promišljanje o elektronifikaciji sudskog postupka za vrijeme pandemije bolesti COVID-19, potaklo i svojevrsnu „elektronifikaciju“ ostvarivanja osobnih odnosa djeteta s roditeljem. Treba primijetiti, kao što je u radu istaknuto, da se u sudskoj praksi javljaju i prepoznaju i drugi oblici ostvarivanja osobnih odnosa, uz one izravne kroz „fizičke“ susrete i druženja djeteta i roditelja.

Sladana Aras Kramar, Ph.D., Associate Professor
Faculty of Law, University of Zagreb

FAMILY AND STATUS COURT PROCEEDINGS DURING THE PANDEMIC OF COVID-19 DISEASE - CROATIAN PERSPECTIVE

Summary: The COVID-19 pandemic, as well as the earthquake that has left and leaves its mark in parts of the Republic of Croatia, affect the resolution of family and status court proceedings, the realisation of the principle of urgency and the protection of the welfare of children and persons with disabilities. These circumstances, generally, opened the discussion on the advantages of used of IT technology in court proceedings, and that of the shortcomings of these aspects in the Croatian judiciary in resolving these, especially urgent proceedings. In addition, the need for urgent regulation of the relationship between parent and child in the field of realisation of certain contents of parental care and personal relations of the child with the parent has been emphasised, while respecting the guarantees of procedural rights of family members.

The paper analyses and discusses certain issues on the urgent resolution of family and status court proceedings, the used of IT technology in these proceedings and the protection of the welfare of children and persons with disabilities during the COVID-19 pandemic, taking into account some comparative legal solutions.

Keywords: family proceedings, the principle of urgency, the used of IT technology in proceedings, COVID-19.